

АНАТОЛІЙ ВИХРУЩ
ORCID ID: 0000-0002-4177-4614
anatolwychruszcz@ukr.net
доктор педагогічних наук, професор
Тернопільський національний медичний університет імені І.Я. Горбачевського
Міністерства охорони здоров'я України
майдан Волі, 1, м. Тернопіль

МЕДИЧНА РИТОРИКА В СИСТЕМІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ЛІКАРІВ

Статтю присвячено дослідженню використання основ медичної риторики в закладах вищої освіти. Актуальність і новизна теми зумовлені відсутністю публікацій, присвячених вивченню педагогічних закономірностей використання риторики в медичних університетах. Низка питань буде актуальною і для закладів вищої освіти іншого професійного спрямування. Для прикладу, профілактика ятрогенії в педагогіці не менш важлива, як і в системі освіти. Запропонована тема затверджена як пріоритетна для викладачів кафедри української мови ТНМУ імені І.Я. Горбачевського. Уперше пропонується авторська структура медичної риторики. Серед основних питань: періодизація, закономірності становлення та розвитку; традиції медичної риторики в українській культурі та у філософських системах стародавнього світу; релігійні аспекти; розвиток професійної лінгводидактики; компаративістичні тенденції; комунікаційна культура сучасних студентів; характеристика помилок в усному і писемному мовленні; штучний інтелект і медична риторика тощо. Аналітичне оцінення досягнень зарубіжних колег дає змогу зробити висновок про актуальність використання здобутків риторики в системі підготовки фахівців різних спеціальностей. Прикладом може слугувати досвід польських колег. У них віддавна діє Польське риторичне товариство, яке має власний журнал, регулярно проводить конгреси, присвячені актуальним питанням риторики, конкурси на кращу дипломну роботу, щомісячні семінари, як-от конгрес у 2024 р. «Риторика – освіта – інновації», який фінансувався коштом Міністерства науки і вищої школи. У системі освіти України маємо дещо парадоксальну ситуацію: досить високий рівень теоретичних узагальнень, методичних рекомендацій і водночас повільне впровадження досягнень риторики в загальноосвітніх школах і закладах вищої освіти. Актуальність дослідження зумовлена необхідністю модернізації системи професійної підготовки майбутніх лікарів в умовах нових історичних викликів, масового використання сучасних інформаційних технологій.

Ключові слова: медична риторика, розвиток освіти, творчість, особистість, медичний університет, штучний інтелект.

ANATOLIY VYKHRUSHCH
Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Ivan Horbachevsky Ternopil National Medical University of the Ministry of Health of Ukraine
1 Maidan Voli, Ternopil

MEDICAL RHETORIC IN THE TRAINING SYSTEM OF FUTURE DOCTORS

The article concerns the study of the use of the basics of medical rhetoric in higher education institutions. The relevance and novelty of the topic are due to the lack of publications devoted to studying the pedagogical patterns of using rhetoric in medical universities. A number of issues are also relevant for institutions of higher education with other professional focuses. For example, the prevention of iatrogenesis in pedagogy is just as important as in the healthcare system. This topic has been approved as a priority by the Department of Ukrainian Language at I.Ya. Horbachevsky Ternopil National Medical University. The purpose of the article is to study the theoretical and practical principles of using the possibilities of medical rhetoric in the educational process of universities. For the first time, an original structure of medical rhetoric is being proposed. Among the main issues considered: periodization, regularities of formation and development; traditions of medical rhetoric in Ukrainian culture and in the philosophical systems of the ancient world; religious aspects; development of professional linguodidactics; comparative trends; communication culture of modern students; characteristics of errors in oral and written speech; artificial intelligence and medical rhetoric, etc. An analytical assessment of the achievements of foreign colleagues allows concluding the relevance of applying rhetorical achievements in the system of training specialists of various fields. As an example, one can mention the experience of Polish colleagues. They have long had the Polish Rhetorical Society, which has its own journal, regularly holds congresses devoted to current issues of rhetoric, competitions for the best diploma thesis, and monthly seminars. For example, the congress in 2024 was titled "Rhetoric – Education – Innovations". It is worth noting that the congress was funded by the Ministry of Science and Higher Education. In the Ukrainian education system, there is somewhat a paradoxical situation: a fairly high level of theoretical

generalizations and methodological recommendations coexists with slow implementation of rhetorical achievements in general secondary schools and higher education institutions. Medical universities are no exception. Although Ukrainian language with a professional focus is taught here, the emphasis is mostly on grammar, document studies, and topics typical for philological faculties. Preparation for anamnesis, understanding the threats of iatrogenesis, the use of advantages of Socratic dialogue, counteracting manipulations – these and other issues are promising areas awaiting their resolution. In the research process, general scientific and linguodidactic methods were used, with special attention paid to expert evaluations. The relevance of the study is conditioned by the need to modernize the professional training system of future doctors amid new historical challenges and the widespread use of modern information technologies.

Key words: *medical rhetoric, development, creativity, personality, medical university, artificial intelligence.*

Кожна наука проходить складний, суперечливий шлях становлення й розвитку. У дослідженнях гуманітарного спрямування до методологічних принципів має належати вимога вивчати проблему від найдавніших часів – від народної культури. Не випадково в інформаційній війні йде неприхована боротьба за першість. Початок агресії проти української культури потрібно шукати не лише в офіційних заборонах нашої мови, але й тих сотнях «праць», автори яких приписали до своєї країни не лише київських князів, але й праслов'янських богів. Риторика не стала винятком. Помилковою є хронологія від мислителів стародавньої Греції. Народ не міг не звернути уваги на слово, мову, як на щось дивовижне. Тому в народних прислів'ях, казках, притчах знаходимо проблематику, яка не втрачає значущості до наших днів. Згадаймо хоча би вимоги до мовлення й мовчання. Поступово на основі теоретичних узагальнень і практичного досвіду відбувається диференціація риторики, виокремлення напрямів, зумовлених різними видами професійної діяльності. В інших країнах це відбулося швидше. Написано монографії, захищено докторські дисертації. Польське риторичне товариство має свій науковий журнал, проводить цікаві конгреси. В Україні цей напрям проходить етап становлення. Він не буде тривалим, оскільки є добротна база досліджень фахівців із риторики, у багатьох працях аналізуються питання спілкування. Водночас динамічні зміни, підвищення інформаційної культури, поява штучного інтелекту вимагають модернізації медичної освіти, більшої уваги до проведення анамнезу, розуміння загроз ятрогенії, усвідомлення закономірностей особистісного розвитку лікаря.

Мета статті – вивчення теоретичних і практичних засад використання можливостей медичної риторики в освітньому процесі університетів.

Із кожним роком зростає актуальність професійної підготовки майбутніх лікарів. Про це свідчать законодавчі акти, результати наукових досліджень. Має рацію Ю. Євтушенко, стверджуючи, що «професійна культура лікаря є однією із ключових характеристик, яка визначає його здатність ефективно виконувати свої обов'язки в сучасній системі охорони здоров'я. Вона охоплює етичні норми, комунікативні вміння, професійні знання, а також здатність адаптуватися до змін у медичній галузі. Формування професійної культури лікаря є безперервним процесом, що започатковується задовго до професійної освіти і триває впродовж усієї професійної діяльності, набуває особливої значущості в умовах сучасних викликів, зокрема воєнних дій в Україні. Війна створює додаткові виклики для медичної спільноти, адже лікарі змушені працювати в умовах підвищеного фізичного та психологічного навантаження, обмеженості ресурсів і необхідності швидкого ухвалення критичних рішень. У таких обставинах професійна культура, яка поєднує етичні принципи, критичне мислення, стресостійкість і здатність працювати у кризових ситуаціях, стає визначальним чинником успішності медичної діяльності» [16, с. 44].

Спілкування лікаря з пацієнтом (анамнез), родичами хворої людини, колегами, поширення медичних знань серед населення потребує відповідної підготовки. Останнім часом спостерігається цікава тенденція. На сайтах приватних медичних установ, особливо стоматологічних, розміщуються матеріали для пацієнтів пізнавального характеру. Водночас з'являються нові перспективні проекти. У контексті теми статті прикладом може служити перша сайт-газета «Академія успішного лікаря». Автори підкреслили, що завданням проекту є створення сучасного інформаційного продукту для лікаря, прагнення поділитися досвідом, відповісти на актуальні запитання, продемонструвати успішні приклади реалізації лікаря тощо. Ідея «Академії успішного лікаря» виникла із циклу тренінгів, під час яких з'ясувалось, що лікарі мають потребу в актуальних знаннях із суміжних із медициною сфер – психології, права, маркетингу тощо. Добре продумані авторські колонки: розмова з юристом, новини для лікарів, успішний лікар, медична риторика, психологія відносин, просто про лабораторні дослідження. Розглядається актуальна інформація про лікування поширених захворювань. Виокремлено такі елементи: правовий захист лікаря, заходи, бібліотека [1]. Для прикладу розглянемо матеріал «Медична риторика – інструмент успішного лікаря», який підготував Ю. І. Чертков. У передмові підкреслено, що мета рубрики

«Медична риторика» – «допомогти практикуючому лікарю опанувати психологічні прийоми та мовні навички, які додадуть йому переконливості у спілкуванні з пацієнтами, партнерами й колегами, навчать змінювати на свою користь складні ситуації в професійному та в повсякденному житті». Ю. І. Чертков заснував у 2009 р. компанію «Агентство медичного маркетингу», яка має свій блог, популяризує книги, відеоматеріали. Бізнес-тренер, директор компанії «Агентство медичного маркетингу» Ю. І. Чертков на сайті «Академія успішного лікаря» підтримує ідею про доцільність вивчення медичної риторики як окремої навчальної дисципліни в закладах вищої освіти й аналізує головні поняття, як-от: риторика, діалектика, еристика, рабулістика (мистецтво вмілого підбору аргументів) і пропонує розглядати медичну риторику як маніпуляцію прийомами, щоб спрямовувати бесіду з пацієнтом або колегами в бажане русло з метою переконання співрозмовника в бажаних висновках і результатах. Як основна мета розглядається засвоєння лікарем психологічних прийомів, які підтверджують його статус серед пацієнтів, партнерів, колег, навчать розв'язувати складні ситуації в професійній діяльності та повсякденному житті. Для аргументації використовується факт, який потребує уточнення, що в діловому спілкуванні успіх на 80% залежить від комунікаційних навичок і лише на 20% – від професійної підготовки. Важливими є думки щодо маніпуляції, словесної агресії, усвідомлення проблем спілкування під час дискусії, консиліуму, суперечки, діалогу, перемовин, полеміки, висловлення співчуття [34].

Зауважимо ще одну особливість. Парадоксальність ситуації зумовлена тим, що на звернення до штучного інтелекту щодо статей на тему «Медична риторика» можна отримати відповідь про: магістерську роботу С. М. Климович «Риторична культура в професійній діяльності медичних сестер» (науковий керівник професорка І. М. Мельничук), яка була захищена у 2022 р.; тези на Всеукраїнській конференції в Тернополі Л. В. Фоміна, Т. В. Скорбач, О. В. Калініченко «Риторична підготовка студентів-медиків як метод формування мовної особистості»; статтю харківських авторів (Т. В. Ключко, В. І. Ісаєва «Метафоризація в медичній термінології»); рубрику «Медична риторика» на сайті «Академія успішного лікаря», яка розміщена 20.09.2019 р. (4090 переглядів засвідчують актуальність теми); статтю І. С. Полук, Л. В. Бондар, О. С. Рибчук «Лінгвопрагматичний аспект дослідження медичного дискурсу»; статтю О. В. Гриценко «Формування мовних і мовленнєвих умінь і навичок ведення діалогу-розпитування «лікар – хворий» на заняттях з української мови як іноземної» і збірник «Українська професійна мова: історія і сучасність». Розглянемо окремі аспекти наукових публікацій.

Насамперед підкреслимо той факт, що в Україні опубліковано десятки книг високого рівня, в яких усебічно аналізуються питання риторики. Лідером залишається Г. Сагач («Живе слово полеміста», «Риторика», «Золотослів» тощо). Її книги, докторська дисертація «Риторика як наука в системі професійної підготовки вчителя» не втрачають актуальності. Велика група фахівців з питань культури мовлення, спілкування, риторики підготували добротний науковий фундамент для подальших досліджень. Це насамперед праці таких авторів, як: С. Абрамович, Н. Бабиш, С. Богдан, Ф. Бацевич, П. Бондаренко, І. Вихованець, М. Герман, С. Гурвич, Г. Єрушевич, О. Зернецька, П. Каньоса, А. Коваль, С. Кошачевський, О. Корніяка, З. Кульч, О. Левицький, Л. Мацько, О. Мацько, Я. Мельник, В. Погорілко, Н. Поплавська, Г. Почепцов, Л. Струганець, Ф. Хміль, І. Хоменко, Чікарькова, І. Шкіцька, О. Яшенкова та ін. Посібники з риторики стають дедалі популярнішими. Лише за останні п'ять років опубліковано книги таких авторів, як: Р. Кацавець, Б. Ковалів, О. Левченко, В. Молдован, В. Нищета, Г. Онуфрієнко, І. Плотницька, В. Теслюк, В. Шинкарук, М. Ясинок, Д. Ясинок.

У контексті теми дослідження доцільно виокремити колективну монографію «Гуманітарні виміри сучасної медичної освіти». Автори аналізують питання філософії та біоетики, проблемні аспекти викладання гуманітарних дисциплін у закладах медичної освіти, специфіку мовної освіти, інновації в навчанні іноземних студентів [13].

Постійно зростає увага до системи базових понять. У цьому контексті відзначимо монографію [9] і докторську дисертацію О. В. Гордієнко «Термінологічна лексикографія у формуванні глобального наукового простору галузі медицини (на матеріалі англomовних медичних словників» [10].

У 2021 р. в ТНМУ імені І. Я. Горбачевського було проведено Всеукраїнську конференцію «Актуальні питання вищої медичної (фармацевтичної) освіти: виклики сьогодення та перспективи їх вирішення». У контексті теми нашого дослідження виокремимо статтю фахівців Харківського національного медичного університету (Л. В. Фоміна, Т. В. Скорбач, О. В. Калініченко) «Риторична підготовка студентів-медиків як метод формування мовної особистості». Зауважимо декілька особливостей. По-перше, підкреслюється важливість «Основ риторики» як вибіркової дисципліни (12 годин лекції, 32 – практичні заняття, 46 – самостійна робота). По-друге, авторами зауважено, що саме мова виокремлює людину як

інтелектуальний феномен. По-третє, звертається увага на досвід США, Японії, Бельгії. По-четверте, красномовним є перелік літератури, який засвідчує необхідність спеціалізованих видань [2]. Автори статей «Метафоризація в медичній термінології», «Лінгвопрагматичний аспект дослідження медичного дискурсу», «Формування мовних і мовленнєвих умінь і навичок ведення діалогу-розпитування «лікар – хворий» на поняттях з української мови як іноземної» зосереджують увагу на філологічних аспектах медичної термінології, індивідуалізації медичного знання, індивідуально орієнтованому і статусно-орієнтованому медичному дискурсі, лінгвопрагматичному підході, використанні мовних одиниць у процесі спілкування, розпитування лікарем пацієнта, фразеологізмах [2]. Серед перспективних досліджень назовемо проблему інтегрального мислення [3; 26], важливими є перші спроби оцінювання можливостей штучного інтелекту в контексті творчості [4] та розв'язання питань психологічного плану [5]. Для розуміння динаміки розвитку медичної риторики в закладах вищої освіти подальшого вивчення потребує проблема періодизації процесу [6], засад розвитку вітчизняної дидактики [7]. Подальші монографічні дослідження проблеми передбачатимуть підвищену увагу до медичної термінології та лексикографії [8; 9; 10; 19; 31]. Не втрачають актуальності компаративістичні дослідження зарубіжного досвіду [11; 21; 22; 23; 32; 33], гуманітарні аспекти медичної освіти [13; 15; 16; 18]. Очевидною є важливість комунікації лікаря з пацієнтами [12; 14; 20; 24; 25]. Не завершена історіографія проблеми [17]. Значні можливості для вирішення питань медичної риторики має професійна лінгводидактика [27; 28; 29]. Закономірною є увага до педагогічних аспектів підготовки лікарів [30].

Дослідження кожної наукової проблеми має чітко визначену логічну послідовність. Однією з найважливіших проблем є визначення системи базових понять. Не випадково, що в центрі уваги залишаються педагогічні словники та енциклопедії. Якщо проаналізувати поширені визначення поняття «риторика», то насамперед бачимо традиційне поєднання слів, що це «наука і мистецтво». Ця помилка нівелює багато переваг. Якщо це наука, значить потрібно шукати закономірності розвитку, усвідомлювати важливу послідовність: опис – вияснення причин – прогностична оцінка. Мистецтво передбачає пошук емоційного складника, майстерність, естетику, красу. Нарешті, поєднання у визначенні кількох не менш складних понять є порушенням вимог Аристотеля щодо дефініцій. Тему мистецтва в риториці можна замінити методикою, практичною реалізацією теоретичних засад. У визначеннях риторики дослідники традиційно розглядають такі аспекти, як: ефективне мовлення, способи переконання, вплив на аудиторію, якісне висловлювання думок, урахування особливостей аудиторії, аргументоване викладення думки, красномовство, правильне використання мовних засобів, комплекс знань, навчальний предмет, підручник із цього предмета, зовнішньо красиве, але позбавлене сенсу красномовство, елоквенція (виголошувати промову), теорія красномовства, майстерність уживання мови, інтелектуальне й емоційне переконання, закони підготовки до виступу, реалізація визначеної мети спілкування, назва молодшого класу духовної семінарії тощо. Свого часу поет, філософ, дисидент М. Руденко іронічно зауважив, що там, де «з'являється науковий термін, виникає ілюзія, що ми вже недалеко від істини». Доречною буде згадка і про передмову до «Фауста» Гете, де автор констатував недосконалість знання, з яким у нас «не все в порядку».

Ми неодноразово підкреслювали, що для педагогіки насамперед необхідно науково визначити такі блоки базових понять, як: людина – індивід – особистість; виховання – освіта – педагогіка; розвиток, інформація, творчість та ін. Може виникнути заперечення, що це поняття з різних наук. Але ж не випадково в грудні 2017 р. відомі експерти Римського клубу як пріоритетне завдання для людства визначили доцільність інтегрального мислення, яке дозволяє «сприймати, організовувати, узгоджувати і возз'єднати окремі фрагменти, досягати справжнього розуміння засадничої реальності. Специфіка цього процесу зумовлена тим, що це мав би бути наступний, вищий рівень у порівнянні із системним підходом і аналітичним мисленням. Автори підкреслили необхідність радикальної переорієнтації змісту освіти та педагогіки, розширення знань, навичок, здібностей, які необхідні для творчого реагування на виклики майбутнього, в основі яких – невизначеність і динамічність, раціональне використання інформаційних технологій, взаємодія учасників освітнього процесу, прийняття цінностей як квінтесенції мудрості, усвідомлення культурного розмаїття, уникнення механічного підходу, розвиток зацікавленості, здібності. У цьому ж контексті розглядаються нові вимоги до грамотності» [3, с. 76].

Зрозуміло, що хаотичне нагромадження характеристик поняття «риторика» не могло не позначитися й на визначенні поняття «медична риторика». Ця тема потребує окремого монографічного дослідження так само, як свого часу це було зроблено в дисертації М. Сокол «Система педагогічних понять в історії розвитку педагогічної науки XIX–XX ст.». Спробуємо зробити декілька попередніх зауважень. Якщо

йдеться про риторику, то основними елементами можуть бути такі складники: наука, мовець, інформація, слухачі. Цей вибір можна пояснити тим, що відсутність бодай одного чинника унеможливило риторичний процес. Не претендуючи на авторство, можна на гіпотетичному рівні констатувати, що риторика – це наука про взаємодію мовця зі слухачами, спрямована на передачу і засвоєння інформації. Якщо ж передбачити критичне зауваження щодо емоційного складника, то це, на нашу думку, технологічний компонент. Також тут ураховано невербальний аспект. В одному з фільмів вожді індіанських племен, побачивши негідну поведінку молоді, встали і закрили обличчя руками. Це також риторика та інформація. Якщо ж йдеться про медичну риторику, то вищезазначене визначення потрібно доповнити поняттями «здоров'я» та «подолання захворювання». Отже, можна стверджувати, що медична риторика – це наука про взаємодію мовця зі слухачами, спрямована на передачу і засвоєння інформації щодо збереження здоров'я, подолання захворювання. Перший додаток підкреслює важливість профілактики, запобігання, реабілітації. Другий складник – це безпосередній вплив на пацієнта та його оточення, а також спілкування з колегами (медичний консилиум).

Для оцінювання визначення ми звернулися до штучного інтелекту з двома запитаннями: перевірити нашу характеристику поняття «медична риторика» на плагіат й оцінити переваги і недоліки цього визначення. Відповідь буде цікава освітянам, а також фахівцям із діагностики можливостей штучного інтелекту. Зауважимо, що ми проводили подібну роботу під час вивчення проблеми творчості [4] та самотності [5]. Щодо першої частини звернення миттєва відповідь штучного інтелекту була такою: «Я не маю прямого доступу до Інтернету або бази даних для автоматичної обробки плагіату, але можу оцінити визначення за загальними критеріями унікальності та використання стандартних формулювань.

- Визначення є досить загальним і базується на класичних підходах до риторики;

- Фраза «наука про взаємодію мовця зі слухачами, спрямовану на передачу і засвоєння інформації» часто зустрічається в підручниках з риторики (замість «медична риторика» може бути просто «риторика»);

- Якщо ви додали слово «медичний» до загального визначення риторики, це не є оригінальним визначенням, а радше адаптацією класичного.

Отже, визначення не є унікальним, воно базується на загальноприйнятих формулюваннях, тому може бути схожим на визначення з підручників або наукових статей. Для унікальності бажано додати специфіку самої медичної риторики.

Прочитавши такий присуд, ми потішилися, що перед тим написали «не претендуючи на авторство». Не менш цікавою була оцінка переваг і недоліків.

«Переваги:

- **Зрозумілість:** Визначення чітке і зрозуміле, легко сприймається.

- **Лаконічність:** Стисле формулювання, без зайвих деталей.

- **Універсальність:** може бути застосоване до різних сфер, зокрема до медицини, якщо додати відповідний контекст.

Недоліки:

- **Відсутність специфіки:** Визначення не розкриває особливості самої медичної риторики. Не показано, чим вона відрізняється від загальної риторики (наприклад, особливості спілкування лікаря з пацієнтом, етичні аспекти, конкретна термінологія тощо).

- **Повторення:** Фраза «медична риторика – це риторика» виглядає тавтологічно.

- **Недостатня глибина:** Визначення не враховує багатогранність медичної риторики (переконання, емпатія, інформування, навчання допомоги і колег).

- **Відсутність прикладів:** Не наведено прикладів або сферу застосування.

Комп'ютерна система підготувала рекомендації для покращення: «Щоб зробити визначення унікальним і точнішим, можна додати такі елементи:

- Вказати, що медична риторика – це застосування риторичних прийомів у медичній сфері для ефективної комунікації між медичними працівниками, пацієнтами та їхніми родичами;

- Підкреслити важливість етичних, психологічних та емоційних аспектів;

- Додати, що вона сприяє не лише передачі інформації, а й формуванню довіри, мотивації до лікування, профілактики тощо.

Приклад покращеного визначення: Медична риторика – це наука і мистецтво ефективної комунікації у сфері медицини, спрямованої на передачу, засвоєння та осмислення інформації між медичними працівниками, пацієнтами та їхніми родинами, з урахуванням етичних, психологічних і соціальних аспектів.

Якщо потрібно, можемо допомогти з унікалізацією або розширенням визначення!».

Подякуємо за переваги й спробуємо позмагатися зі штучним інтелектом щодо недоліків (цю методику ми успішно використовуємо під час занять зі студентами і аспірантами ТНМУ імені І.Я. Горбачевського). Все ж таки специфіка присутня, оскільки використані поняття «здоров'я» та «подолання хвороби». Ми не писали що риторика – це риторика. Тобто комп'ютер «придумав» критичне зауваження. Приклади є недоречними у визначенні. А ось щодо глибини «переконання, емпатія, інформування, навчання допомоги і колег» – над цим потрібно думати і вносити корективи. Штучний інтелект (нам більше до вподоби комп'ютерний інтелект, бо згідно з Біблією людина також стала «живою душею» не відразу, а лише після внесення змін через ніздрі як найкоротший шлях до мозку) пропонує «покращене визначення». Як бачимо, знову традиційне поєднання науки і мистецтва, а мистецтво є не менш складним поняттям. Згадка про сферу медицини є тавтологією. Цікавим є тезис про «засвоєння та осмислення інформації між медичними працівниками, пацієнтами та їхніми родинами, з урахуванням етичних, психологічних і соціальних аспектів». Зауважимо лише, що мовець не завжди може контролювати засвоєння та осмислення (викладач в університеті може це робити). Пропозиція про урахування етичних, психологічних і соціальних аспектів більше підходить до базового поняття «риторика», і цей перелік можна розширити. Врешті, це цікавий досвід, а читачі висновки зроблять самі.

Наступним важливим питанням розвитку медичної риторики є періодизація. Під час читання авторського курсу «Історія педагогіки», починаючи з 80-х років минулого століття, ми завжди дотримувалися періодизації, яка в останні роки доповнена ще двома періодами. Тому у 2022 р. ми виокремили сім періодів розвитку дидактики: «етнодидактика, релігійна дидактика, філософська, академічно-університетська, педагогічно-психологічна, інформаційна, інтегральна дидактика [6]. Частково ми розглянули її особливості в монографії [28].

Важливим є розуміння неперервності процесу. Зокрема, елементи етнодидактики використовувалися і будуть використовуватися в кожному з наступних періодів. Є ще декілька важливих застережень і уточнень. По-перше, кожний період повинен поділятися на окремі етапи. По-друге, під час вивчення національних особливостей необхідне уточнення хронологічних меж. Розглянемо можливість використання такого підходу в оцінюванні медичної риторики. На нашу думку, таку періодизацію можна взяти за основу. Поза сумнівом, основи медичної риторики потрібно шукати в народній культурі. Лікарі стародавнього світу були водночас і філософами. Модернізований сократичний діалог не лише став основою психоаналізу, але й не втрачає актуальності в проведенні анамнезу. Щоб зрозуміти правдивість цієї тези, досить прочитати книгу Ібн Сіні (Авіценни) [17].

У колективній монографії «Медична риторика в системі професійної лінгводидактики», яка буде опублікована у 2025 р., ми розглянули такі основні теми: 1. Медична риторика: періодизація, закономірності становлення та розвитку; 2. Традиції медичної риторики в українській культурі; 3. Медична риторика у філософських системах стародавнього світу; 4. Релігія й медицина; 5. Риторичне мистецтво в перших університетах і академіях; 6. Розвиток професійної лінгводидактики; 7. Медична риторика в закладах вищої освіти розвинутих країн; 8. Використання медичної риторики у вищих медичних закладах України; 9. Комунікаційна культура сучасних студентів; 10. Розвиток граматичної культури майбутніх лікарів; 11. Характеристика помилок в усному і писемному мовленні; 12. Анамнез у системі професійної підготовки лікарів; 13. Причини і наслідки ятрогенії; 14. Українська мова за професійним спрямуванням у медичних університетах; 15. Академічне письмо: теорія та практика; 16. Особливості професійної підготовки студентів-іноземців в Україні; 17. Підвищення функціональної грамотності майбутніх лікарів в умовах війни; 18. Інформаційна культура студентів; 19. Штучний інтелект і медична риторика; 20. Перспективи розвитку медичної риторики.

Для розуміння можливостей та раціонального використання штучного інтелекту доцільно звернути увагу ще на одну особливість. Ми працювали декілька тижнів, щоб обґрунтувати вищеназвану структуру монографії. А напередодні запропонували штучному інтелекту назвати ще десять перспективних параграфів. Відповідь прийшла миттєво: «Лінгвопрагматичний аналіз медичного дискурсу. Медична етика та деонтологія у професійному мовленні. Психологічні аспекти медичної риторики. Медична риторика в екстремальних та кризових ситуаціях. Міжкультурна комунікація в медичній сфері. Мовленнєва поведінка та імідж лікаря. Використання новітніх технологій у медичній комунікації. Риторика в медичній освіті: методи і підходи. Проблеми та бар'єри у професійній медичній комунікації. Біоетика й медична риторика». На надіючись на інтелект людини, чат GPT пояснив актуальність кожної теми і несподівано перевиконав завдання, підбравши декілька наукових статей. Чи буде це порушенням академічної добро-

чесності? Думаємо, що ні. Сучасний учений працює в новій інформаційній реальності. Огляд літератури має замінюватися аналітичними порівняльними таблицями, використанням контент-аналізу, перевірки взаємної залежності якісних показників з допомогою коефіцієнта конкордації та інших коректних математичних методів. Врешті-решт, ніхто не замінить людину у творчому пошуку, розумінні індивідуальних закономірностей професійного розвитку викладача і студента. Принаймні поки що.

Колективна тема дослідження викладачів кафедри української мови ТНМУ «Медична риторика і комунікація в системі професійної лінгводидактики» (реєстраційний номер 0125U000116), запланована Всеукраїнська конференція на цю тему, праці колег з інших університетів сприятимуть успішному розв'язанню завдань. У результаті проведеного дослідження здійснено системне оцінювання можливостей використання медичної риторики в освітньому процесі університетів. Доведено необхідність підготовки монографій, дисертацій, наукових конференцій на цю тему. На часі системні компаративістичні дослідження, присвячені питанням медичної риторики в інших країнах. Подальшого вивчення потребує проблема моделювання професійної культури майбутніх лікарів, системне оцінення досягнень зарубіжних колег, вивчення закономірностей особистісного розвитку лікаря. Доцільним є комплексне вивчення можливостей сучасних інформаційних технологій для підвищення рівня дидактичної культури учасників освітнього процесу, пропаганди здорового способу життя, професійної компетентності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Академія успішного лікаря. URL: <https://docacademy.com.ua/about/> (дата звернення 30.06.2025).
2. Актуальні питання вищої медичної (фармацевтичної) освіти: виклики сьогодення та перспективи їх вирішення : матеріали XVIII Всеукр. наук.-практ. конф. в онлайн-режимі за допомогою системи microsoft teams (Тернопіль, 20–21 трав. 2021 р.) ; Терноп. нац. мед. ун-т імені І.Я. Горбачевського МОЗ України. Тернопіль : ТНМУ, 2021. 592 с.
3. Вихрущ А.В. Інтегральне мислення: минуле і майбутнє. *Розвиток професійної майстерності педагога в умовах нової соціокультурної реальності* : збірник матеріалів VII Міжнародної науково-практичної конференції (м. Тернопіль, Україна, 10–11 жовтня 2024 року). Тернопіль : ФОП Осадца Ю.В. 2024. С. 76–77.
4. Вихрущ А.В. Комп'ютерний інтелект і творчість. *Studia methodologica*. 2025. Вип. 59. С. 79–89. <https://doi.org/10.32782/2307-1222.2025-59-7>
5. Вихрущ А.В. Штучний інтелект і самотність: особистісний вимір. *Закарпатські філологічні студії*. 2024. Вип. 37. С. 298–305. DOI <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2024.37.49>
6. Вихрущ А.В. Періодизація розвитку дидактичних систем. *Медична освіта*. 2023. (2). С. 11–17. <https://doi.org/10.11603/m.2414-5998.2023.2.14009>
7. Вихрущ В.О. Розвиток теоретико-концептуальних основ вітчизняної дидактики (друга половина XIX – початок XX століття) : автореф. дис. ... на здобуття наукового ступеня д-ра пед. наук. Київ, 2001. 35 с.
8. Германович Г.О. Медичні терміни зі соматичними компонентами в сучасній українській мові : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 ; Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка. Львів, 2021. 20 с.
9. Гордієнко О.В. Англomовна медична лексикографія: досвід минулого та виклики сьогодення : монографія. Запоріжжя : ЗДМУ, 2020. 544 с.
10. Гордієнко О.В. Термінологічна лексикографія у формуванні глобального наукового простору галузі медицини (на матеріалі англomовних медичних словників) : автореф. дис. ... д-ра філол. наук : 10.02.04 ; Запоріж. нац. ун-т. Запоріжжя, 2021. 40 с.
11. Горпініч Т.І. Теоретичні основи професійної підготовки майбутніх лікарів в університетах США : монографія ; наук. ред. А. Вихрущ ; ДВНЗ Тернопіл. держ. мед. ун-т ім. І. Я. Горбачевського МОЗ України. Тернопіль : Укрмедкнига : ТДМУ, 2018. 407 с.
12. Гриценко О.В. Формування мовних і мовленнєвих умінь і навичок ведення діалогу-розпитування «лікар – хворий» на поняттях з української мови як іноземної. Викладання мов у вищих навчальних закладах на сучасному етапі. *Міжпредметні зв'язки*. 2020. Вип. 36. С. 45–55.
13. Гуманітарні виміри сучасної медичної освіти : колективна монографія / відп. ред. Д.А. Москвітін. Запоріжжя : ЗДМУ, 2020. 172 с.
14. Гуменна І.Р. Підготовка майбутніх лікарів до професійної комунікації на засадах міждисциплінарної інтеграції : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 ; Нац. ун-т вод. госп-ва та природокористування. Рівне, 2016. 19 с.
15. Дудікова Л.В. Формування професійно-етичної компетентності майбутніх лікарів у медичних університетах: теорія і практика : монографія ; Вінниц. нац. мед. ун-т ім. М.І. Пирогова. Вінниця : ТВОРИ, 2018. 487 с.
16. Євтушенко Ю. Формування професійної культури майбутніх лікарів в освітньому середовищі медичного університету. *Наукові записки ТНПУ імені В. Гнатюка. Серія: педагогіка*. 2025. № 1. С. 43–50. DOI <https://doi.org/10.32782/2415-3605.25.1.5>

17. Ібн Сіна. Книга Спасіння / переклад М. Якубовича. Київ : Темпора, 2024. 592 с.
18. Ісаєва О.С. Теоретичні та методичні засади формування особистісно-професійної культури майбутніх лікарів у процесі гуманітарної підготовки : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04 ; Харків. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. Харків, 2016. 40 с
19. Ключко Т.В., Ісаєва В.І. Метафоризація в медичній термінології. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Філологія. Соціальні комунікації*. 2020. Том 31 (70). № 1. Ч. 2. С. 84–88.
20. Лісовий М.І. Культура професійного мовлення : навчальний посібник для студентів вищих медичних навчальних закладів. Вінниця : НОВА КНИГА, 2010. 176 с.
21. Магрламова К.Г. Теоретичні і практичні засади професійної підготовки майбутніх лікарів у вищих медичних навчальних закладах Великої Британії : монографія ; ДЗ Дніпропетр. мед. акад. МОЗ України. Дніпро : Середняк Т. К, 2018. 423 с.
22. Магрламова К.Г. Теоретичні і практичні засади професійної підготовки майбутніх лікарів у вищих медичних навчальних закладах Великої Британії : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04 ; Уман. держ. пед. ун-т ім. Павла Тичини. Умань, 2018. 40 с.
23. Манюк Л.В. Підготовка майбутніх лікарів до фахової комунікації засобами інформаційно-комунікаційних технологій в університетах США : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 ; Держ. служба України з надзв. ситуацій, Львів. держ. ун-т безпеки життєдіяльності. Львів, 2017. 20 с
24. Мова лікаря має значення / Г.П. Красівська та ін. Вінниця : ТОВ ТВОРИ, 2023. 98 с.
25. Нахаєва Я.М. Професійно-мовленнєва підготовка майбутніх лікарів до використання медичної термінології : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 ; Нац. ун-т вод. госп-ва та природокористування. Рівне, 2016. 20 с.
26. Пайкуш М.А. Теоретичні та методичні засади інтеграції природничонаукової та професійно-практичної підготовки майбутніх лікарів : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04 ; Вінниц. держ. пед. ун-т ім. Михайла Коцюбинського. Вінниця, 2019. 40 с.
27. Полюх І.С., Бондар Л.В., Рибчук О.С. Лінгвопрагматичний аспект дослідження медичного дискурсу. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Філологія, Журналістика*. 2022. Том 33 (72). № 1. Ч. 2. С. 26–31. DOI <https://doi.org/10.32838/2710-4656/2022.1-2/05>
28. Професійна лінгводидактика в контексті особистісної парадигми : монографія / за ред. А.В. Вихруща, К.Л. Стефанишин. Тернопіль : ТНМУ, 2022. 282.
29. Русалкіна Л.Г. Теоретико-методичні засади англомовної професійної підготовки майбутніх лікарів : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04 ; Держ. закл. Південноукр. нац. пед. ун-т ім. К. Д. Ушинського. Одеса, 2020. 40 с.
30. Стечак Г.М. Педагогічна підготовка майбутніх сімейних лікарів у медичному університеті : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 ; Держ. служба України з надзв. ситуацій, Львів. держ. ун-т безпеки життєдіяльності. Львів, 2017. 20 с
31. Томашевська О.Я. Українське медичне слововживання : навч.-метод. посіб. ; Львів. нац. мед. ун-т ім. Данила Галицького. Львів : Вид-во Львів. політехніки, 2023. 143 с.
32. Хвалибога Т.І. Теоретико-організаційні засади професійної підготовки майбутніх лікарів в університетах США : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.01 ; Хмельниц. гуманітар.-пед. акад. Хмельницький, 2020. 40 с.
33. Хоменко К.П. Формування професійної компетентності майбутніх лікарів в університетах Польщі (1990-2015) : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 ; Нац. акад. пед. наук України, Ін-т вищ. освіти. Київ, 2017. 20 с.
34. Чертков Ю. Медична риторика – інструмент успішного лікаря. URL: <https://docacademy.com.ua/med-ritorika/instr/> (дата звернення 30.06.2025).

REFERENCES

1. Akademiia uspishnoho likaria (2025). [Academy of the successful doctor]. Retrieved from: <https://docacademy.com.ua/about/> [in Ukrainian].
2. Aktualni pytannia vyshchoi medychnoi (farmatsevychnoi) osvity: vyklyky sohodennia ta perspektyvy yikh vyrishennia. (2021). [Current issues in higher medical (pharmaceutical) education: today's challenges and prospects for their resolution]. Materialy XVIII Vseukr. nauk.-prakt. konf. v onlain-rezhymy za dopomohoiu systemy microsoft teams (Ternopil, 20–21 trav. 2021 r.) / Ternop. nats. med. un-t imeni I. Ya. Horbachevskoho MOZ Ukrainy. Ternopil : TNMU. 592 p. [in Ukrainian].
3. Vykhreshch, A.V. (2024). Intehralne myslennia: mynule i maibutnie [Integral Thinking: Past and Future]. Rozvytok profesiinoi maisternosti pedahoha v umovakh novoi sotsiokulturnoi realnosti: zbirnyk materialiv VII Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii (m. Ternopil, Ukraina, 10-11 zhovtnia 2024 roku). Ternopil: FOP Osadtsa Yu.V., P. 76–77 [in Ukrainian].
4. Vykhreshch, A.V. (2025). Kompiuternyi intelekt i ... tvorchist [Computer Intelligence and ... creativity]. *Studia methodologica*, 59, 79–89. <https://doi.org/10.32782/2307-1222.2025-59-7> [in Ukrainian].

5. Vykhreshch, A.V. (2024). Shtuchnyi intelekt i samotnist: osobystisnyi vymir [Artificial Intelligence and Loneliness: The Personal Dimension]. *Zakarpatski filologichni studii*, 37, 298–305. DOI <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2024.37.49> [in Ukrainian].
6. Vykhreshch, A.V. (2023). Periodyzatsiia rozvytku dydaktychnykh system [Periodization of the Development of Didactic Systems]. *Medychna osvita*, 2, 11–17. <https://doi.org/10.11603/m.2414-5998.2023.2.14009> [in Ukrainian].
7. Vykhreshch, V.O. (2001). Rozvytok teoretyko-kontseptualnykh osnov vitchyznianoï dydaktyky (druha polovyna XIX – pochatok XX stolittia) [Development of Theoretical and Conceptual Foundations of Domestic Didactics (Second Half of the 19th – Early 20th Century)]. *Extended abstract of Doctor's thesis*. K. 35 p. [in Ukrainian].
8. Hermanovych, H.O. (2021). Medychni terminy zi somatychnymy komponentamy v suchasniï ukrainskii movi [Development of Theoretical and Conceptual Foundations of Domestic Didactics (Second Half of the 19th – Early 20th Century)]. *Extended abstract of Candidate's thesis*. Lviv. nats. un-t im. Ivana Franka. Lviv. 20 p. [in Ukrainian].
9. Hordiienko, O.V. (2020). Anhlo movna medychna leksykohrafiia: dosvid mynuloho ta vyklyky sohodennia [English-Language Medical Lexicography: Past Experience and Present Challenges]. Zaporizhzhia : ZDMU. Monohrafiia. 544 p. [in Ukrainian].
10. Hordiienko, O.V. (2021). Terminolohichna leksykohrafiia u formuvanni hlobalnoho naukovoho prostoru haluzi medytsyny (na materialy anhlo movnykh medychnykh slovnykiv) [Terminological Lexicography in the Formation of the Global Scientific Space of Medicine (Based on English Medical Dictionaries)]. *Extended abstract of Doctor's thesis*. Zaporiz. nats. un-t. Zaporizhzhia. 40 p. [in Ukrainian].
11. Horpinich, T.I. (2018). Teoretychni osnovy profesiinoï pidhotovky maibutnikh likariv v universytetakh SSHA [Theoretical Foundations of Professional Training of Future Doctors in US Universities]. [Tekst] : [monohrafiia]. DVNZ “Ternopil. derzh. med. un-t im. I. Ya. Horbachevskoho MOZ Ukrainy”. Ternopil : Ukrmedknyha : TDMU. 407 p. [in Ukrainian].
12. Hrytsenko, O.V. (2020). Formuvannia movnykh i movlennievnykh umin i navychok vedennia dialohu-rozpytuvannia “likar – khvoryi” na poniattiakh z ukrainskoi movy yak inozemnoi [Formation of Language and Speech Skills in Conducting Doctor–Patient Dialogue Based on Concepts of Ukrainian as a Foreign Language]. *Vykhladannia mov u vyshchykh navchalnykh zakladakh na suchasnomu etapi. Mizhpredmetni zviazky*, 36, 45–55 [in Ukrainian].
13. Humanitarni vymiry suchasnoi medychnoi osvity (2020). [Humanitarian Dimensions of Modern Medical Education]: kolektyvna monohrafiia / vidp. red. D.A. Moskvitina. Zaporizhzhia : ZDMU. 172 p. [in Ukrainian].
14. Humenna, I.R. (2016). Pidhotovka maibutnikh likariv do profesiinoï komunikatsii na zasadakh mizhdystsyplinarnoi intehratsii [Preparation of Future Doctors for Professional Communication on the Basis of Interdisciplinary Integration]. *Extended abstract of Candidate's thesis*. Nats. un-t vod. hosp-va ta pryrodokorystuvannia. Rivne. 19 p. [in Ukrainian].
15. Dudikova, L.V. (2018). Formuvannia profesiino-etychnoi kompetentnosti maibutnikh likariv u medychnykh universytetakh: teoriia i praktyka [Formation of Professional and Ethical Competence of Future Doctors in Medical Universities: Theory and Practice]. Monohrafiia. Vinnyts. nats. med. un-t im. M. I. Pyrohova. Vinnytsia : TVORY. 487 p. [in Ukrainian].
16. Yevtushenko, Yu. (2025). Formuvannia profesiinoï kultury maibutnikh likariv v osvitnomu seredovyshchi medychnoho universytetu [Formation of Professional Culture of Future Doctors in the Educational Environment of a Medical University]. *Naukovi zapysky TNPU imeni V. Hnatiuka. Serii: pedahohika*, 1, 43–50. DOI <https://doi.org/10.32782/2415-3605.25.1.5> [in Ukrainian].
17. Ibn Sina. Knyha Spasinnia (2024). [Book of Salvation]; pereklad M. Yakubovycha. K.: Tempora. 592 p. [in Ukrainian].
18. Isaieva, O.S. (2016). Teoretychni ta metodychni zasady formuvannia osobystisno-profesiinoï kultury maibutnikh likariv u protsesi humanitarnoi pidhotovky [Theoretical and Methodological Foundations of the Formation of Personal and Professional Culture of Future Doctors in the Process of Humanitarian Training]. *Extended abstract of Doctor's thesis*. Kharkiv. nats. ped. un-t im. H. S. Skovorody. Kharkiv. 40 p. [in Ukrainian].
19. Klochko, T.V., Isaieva, V.I. (2020). Metaforyzatsiia v medychnii terminolohii [Metaphorization in Medical Terminology]. *Vcheni zapysky TNU imeni V.I. Vernadskoho. Serii: Filolohiia. Sotsialni komunikatsii*, Tom 31 (70), № 1, Ch. 2, P. 84–88 [in Ukrainian].
20. Lisovyi, M.I. (2010). Kultura profesiinoho movlennia [Culture of Professional Speech]: navchalnyi posibnyk dlia studentiv vyshchykh medychnykh navchalnykh zakladiv. Vinnytsia: NOVA KNYHA. 176 p. [in Ukrainian].
21. Mahrlamova, K.H. (2018). Teoretychni i praktychni zasady profesiinoï pidhotovky maibutnikh likariv u vyshchykh medychnykh navchalnykh zakladakh Velykoi Brytanii [Theoretical and Practical Foundations of Professional Training of Future Doctors in Higher Medical Educational Institutions of Great Britain] : monohrafiia. DZ "Dnipropetr. med. akad. MOZ Ukrainy". Dnipro : Seredniak T. K [vyd.]. 423 p. [in Ukrainian].
22. Mahrlamova, K.H. (2018). Teoretychni i praktychni zasady profesiinoï pidhotovky maibutnikh likariv u vyshchykh medychnykh navchalnykh zakladakh Velykoi Brytanii [Theoretical and Practical Foundations of Professional Training of Future Doctors in Higher Medical Educational Institutions of Great Britain]. *Extended abstract of Doctor's thesis*. Uman. derzh. ped. un-t im. Pavla Tychyny. Uman. 40 p. [in Ukrainian].

23. Maniuk, L.V. (2017). Pidhotovka maibutnikh likariv do fakhovoi komunikatsii zasobamy informatsiino-komunikatsiinykh tekhnolohii v universytetakh SShA [Preparation of Future Doctors for Professional Communication by Means of Information and Communication Technologies in US Universities]. *Extended abstract of Candidate's thesis*. Derzh. sluzhba Ukrainy z nadzv. sytuatsii, Lviv. derzh. un-t bezpeky zhyttiedialnosti. Lviv. 20 p. [in Ukrainian].
24. Mova likaria maie znachennia (2023). [The Language of a Doctor Matters]. Kraievska H.P., Matusevych L.M., Dudnyk O.M., Marchuk O.V., Bebeko A.O. Vinnytsia: TOV TVORY. 98 p. [in Ukrainian].
25. Nakhaieva, Ya.M. (2016). Profesiino-movlennieva pidhotovka maibutnikh likariv do vykorystannia medychnoi terminolohii [Professional Speech Preparation of Future Doctors for Using Medical Terminology]. *Extended abstract of Candidate's thesis*. Nats. un-t vod. hosp-va ta pryrodokorystuvannia. Rivne. 20 p. [in Ukrainian].
26. Paikush, M.A. (2019). Teoretychni ta metodychni zasady intehratsii pryrodnykh naukovo ta profesiino-praktychnoi pidhotovky maibutnikh likariv [Theoretical and Methodological Foundations of Integration of Natural Science and Professional-Practical Training of Future Doctors]. *Extended abstract of Doctor's thesis*. Vinnyts. derzh. ped. un-t im. Mykhaila Kotsiubynskoho. Vinnytsia. 40 p. [in Ukrainian].
27. Poliukh, I.S., Bondar, L.V., Rybchuk, O.S. (2022). Lihvoprahmatychnyi aspekt doslidzhennia medychnoho dyskursu [Linguopragmatic Aspect of Medical Discourse Research]. *Vcheni zapysky TNU imeni V.I. Vernadskoho. Seriya: Filolohiia, Zhurnalistyka*, Tom 33 (72), № 1, Ch. 2. P. 26–31. DOI <https://doi.org/10.32838/2710-4656/2022.1-2/05> [in Ukrainian].
28. Profesiina lihvodaktyka v konteksti osobystisnoi paradyhmy. (2022). [Linguopragmatic Aspect of Medical Discourse Research]: monohrafiia / za red. A. V. Vykhreshcha, K. L. Stefanyshyn. Ternopil: TNMU. 282 p. [in Ukrainian].
29. Rusalkina, L.H. (2020). Teoretyko-metodychni zasady anhlovnoi profesiinoi pidhotovky maibutnikh likariv [Theoretical and Methodological Foundations of English-Language Professional Training of Future Doctors]. [Tekst] : avtoref. dys. ... d-ra ped. nauk : 13.00.04. Derzh. zakl. "Pidennoukr. nats. ped. un-t im. K. D. Ushynskoho". Odesa. 40 p. [in Ukrainian].
30. Stechak, H.M. (2017). Pedahohichna pidhotovka maibutnikh simeinykh likariv u medychnomu universyteti [Pedagogical Training of Future Family Doctors at a Medical University]. *Extended abstract of Doctor's thesis*. Derzh. sluzhba Ukrainy z nadzv. sytuatsii, Lviv. derzh. un-t bezpeky zhyttiedialnosti. Lviv. 20 p. [in Ukrainian].
31. Tomashevska, O.Ya., Dzis, Ye. (2023). Ukrainske medychne slovovzhyvannia [Ukrainian Medical Vocabulary Usage]. [Tekst] : navch.-metod. posib. Lviv. nats. med. un-t im. Danyla Halytskoho. Lviv : Vyd-vo Lviv. politekhniky. 143 p. [in Ukrainian].
32. Khvalyboha, T.I. (2020). Teoretyko-orhanizatsiini zasady profesiinoi pidhotovky maibutnikh likariv v universytetakh SShA [Theoretical and Organizational Foundations of Professional Training of Future Doctors in US Universities]. *Extended abstract of Doctor's thesis*. Khmelnyts. humanitar.-ped. akad. Khmelnytskyi. 40 p. [in Ukrainian].
33. Khomenko, K.P. (2017). Formuvannia profesiinoi kompetentnosti maibutnikh likariv v universytetakh Polshchi (1990–2015) [Formation of Professional Competence of Future Doctors in Polish Universities (1990–2015)]. *Extended abstract of Candidate's thesis*. Nats. akad. ped. nauk Ukrainy, In-t vyshch. osvity. Kyiv. 20 p. [in Ukrainian].
34. Chertkov, Yu. (2025). Medychna rytoryka – instrument uspishnoho likaria [Medical Rhetoric – A Tool of a Successful Doctor]. Retrieved from: <https://docacademy.com.ua/med-ritorika/instr/>. [in Ukrainian].

Дата надходження статті: 27.08.2025

Дата прийняття статті: 03.10.2025

Опубліковано: 24.11.2025

